

ŠTÁTNY PEDAGOGICKÝ ÚSTAV

**CIEĽOVÉ POŽIADAVKY NA VEDOMOSTI
A ZRUČNOSTI MATURANTOV
Z RÓMSKEHO JAZYKA A LITERATÚRY**

BRATISLAVA 2012

Schválilo Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky dňa 30. 8. 2013
pod číslom 2013-10834/28677:1-0922 s platnosťou od 1. 9. 2013.

Maturitná skúška z rómskeho jazyka a literatúry sa realizuje ako interná skúška. Pozostáva z písomnej a ústnej formy.

Je zameraná na zistenie:

- a) vedomostí z oblasti konkrétnych gramatických pravidiel,
- b) schopnosti prekladať texty z rómskeho jazyka do slovenského jazyka a naopak,
- c) vedomostí z rómskej literatúry.

Písomná časť sa realizuje formou eseje. Maturant si vyberá jednu z troch zadaných tém. Esej má preukázať znalosť gramatiky, slovnej zásoby a prehľad v rómskej literatúre.

Organizácia maturitnej skúšky je v kompetencii školy (relevantná predmetová komisia môže navrhnúť témy eseje, ktoré schváli vedenie školy).

Cieľové požiadavky vychádzajú z obsahového a výkonového štandardu rómskeho jazyka a literatúry pre vyššie sekundárne vzdelávanie a z medzinárodných dokumentov Rady Európy pre vyučovanie rómskeho jazyka.

1 TEMATICKÉ OKRUHY

Tematické okruhy	Obsah
1. Pôvod rómskeho jazyka	Vznik, vývoj a miesto rómskeho jazyka v systéme delenia jazykov - indoeurópske jazyky.
2. Kto sú Rómovia?	Názory o pôvode Rómov a ich súčasné miesta vo svete. Rómsky jazyk, jeho slovesnosť a kultúra ako základ identity. Vývoj rómskej lingvistiky.
3. Funkcia a dialekty jazyka	Teórie o pôvode rómskeho jazyka. Delenie dialektov z pohľadu niektorých lingvistov na Slovensku a v Európe. Pomenovania Rómov v jednotlivých krajinách.
4. Zakladatelia romistiky	Romisti do 20. storočia a súčasní svetoví romisti.
5. Rómska abeceda a pravopis	Ako píše Rómovia na Slovensku a vo svete? Porovnania rómskeho jazyka so slovenským jazykom.
6. Rómčina ako literárny jazyk	Ukážky diel slovenských a českých autorov.
7. Ja a moja rodina	Môj životopis. Významné momenty v živote. Členovia rodiny. Rodinné vzťahy. Všetchné dni a sviatky. Rodinné zvyky a oslavy. Pozvanie a návšteva hostí.
8. Domov a bývanie	Môj domov. Bývanie a kultúra v meste a na vidieku. Bývanie Rómov kedysi a dnes. Ideálne bývanie.
9. Mestá a miesta	Moje obľúbené miesto. Zaujímavé miesta a mestá.
10. Obchod a služby	Nákupné centrá. Služby (pošta, banka, polícia). Reklama a jej vplyv na zákazníkov.
11. Práca a zamestnanie	Povolania Rómov v minulosti a dnes. Moja predstava o budúcom pracovisku a povolani.
12. Voľný čas a jeho organizácia	Možnosti trávenia voľného času. Záluby a obľúbené činnosti. Organizácia práce a účelné využívanie voľného času. Môj denný a týždenný program.

13. Šport	Druhy športu. Šport, ktorý ma zaujíma. Význam športu pre rozvoj osobnosti (fyzické a duševné zdravie, vôľové a charakterové vlastnosti).
14. Človek a príroda	Ročné obdobia a počasie. Príroda okolo nás – fauna a flóra. Stav životného prostredia. Prírodné katastrofy. Turistika, vzťah k prírode a jej ochrana.
15. Človek a spoločnosť	Správanie sa na verejnosti. Výchova v rodine a škole. Spoločenská etiketa. Normy a sankcie.
16. Komunikácia a jej formy	Typy komunikácie. Komunikácia v rôznych situáciách. Moderné formy komunikácie.
17. Masmédiá	Denná tlač. Rómske periodiká. Rozhlas a televízia. Moje obľúbené rádio a televízne programy.
18. Cestovanie a doprava	Dopravné prostriedky. Ubytovanie a stravovanie v hoteli a autokempingu. Správanie sa v dopravných situáciách. Miesta, ktoré radi navštevujeme, a ktoré by sme chceli navštíviť. Cestovanie do zahraničia.
19. Oblekanie a móda	Odev a doplnky na rôzne príležitosti. Oblečenie na každé zo štyroch ročných období. Módne trendy – farby, doplnky. Moje obľúbené oblečenie.
20. Vzory a ideály	Pozitívne a negatívne charakterové vlastnosti. Človek s ideálnymi vlastnosťami. Človek, ktorého si vážim.
21. Multikultúrna spoločnosť	Sviatky – zvyky a tradície. Spolužijvanie ľudí rôznych národností v jednej krajine. Osobné kontakty s inými kultúrami. Tolerovať a byť tolerovaný.
22. Starostlivosť o zdravie	Bežné a civilizačné choroby a úrazy. Návšteva u lekára a v lekárni. Zdravý spôsob života.
23. Stravovanie	Moje obľúbené jedlá a nápoje. Rómske jedlá. Stravovanie doma, v škole, v reštaurácii.
24. Umenie, veda a technika	Obľúbená hudba, výtvarné umenie, architektúra. Život kedysi a dnes. Veda a technika v službách človeka.
25. Vzdelanie a vzdelávanie	Vzťah k vzdelaniu. Uplatnenie vzdelania na trhu práce. Moje obľúbené predmety. Rómsky jazyk v školách.

2 CIEĽOVÉ POŽIADAVKY - GRAMATIKA, VÝSLOVNOSŤ A PRAVOPIS

<p>LEXIKA</p> <p>Žiak vie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - používať 1500-2000 lexikálnych jednotiek vrátane zdvorilostnej rečovej etikety; - používať 200-300 odborných výrazov a termínov; - tvoriť nové slová a používať viacvýznamové slová; - pochopiť internacionalizmy a odvodené slová.
<p>MORFOLÓGIA</p> <p>Podstatné mená</p> <p>Žiak vie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - určiť jednotné a množné číslo, mužský a ženský rod; - určiť člen: <i>o čhavo, e čhaj, o čhave, o čhaja</i>; - rozlíšiť životné a neživotné podstatné mená v mužskom aj ženskom rode;

- skloňovať podstatné mená mužského a ženského rodu;
- aplikovať vedomosti o funkciách pádov;
- používať tvary nepriameho pádu: *le čhaske, la čhake, le čhavage, le čhajenge*.

Prídavné mená

Žiak vie:

- správne spájať prídavné mená s podstatnými menami;
- stupňovať a skloňovať pravidelné a nepravidelné prídavné mená;
- tvoriť k prídavným menám antonymá.

Zámená

Žiak vie:

- používať opytovacie zámená - *ko?* (*kto?*), *so?* (*čo?*), *savo?* (*aký?*);
- používať vzťahné zámená - *so* (*čo*), *kaj* (*kde*), *savo* (*aký*);
- používať osobné a privlastňovacie zámená vo všetkých pádoch;
- používať ukazovacie zámená - (*k*)*ada* (*tento*), (*k*)*oda* (*tamten*), (*k*)*adi* (*táto*), (*k*)*odi* (*tamtá*), (*k*)*aja* (*tá, táto*), (*k*)*oja* (*táto*), *oka* (*tamten – väčšia vzdialenosť*), *oki* (*tamtá – väčšia vzdialenosť*);
- používať neurčité zámená - *vareko/dareko* (*niekto*), *vareso/dareso* (*niečo*), *varesavo/daresavo* (*nejaký*), *chocko/chočko* (*hocikto*), *chocsavo/chočsavo* (*hocijaký*), *chocso/chočso* (*hocičo*), *sako* (*každý*), *makarko* (*hocikto*), *makarsavo* (*hocičo*), *makarsavo* (*hocijaký*);
- používať záporné zámená - *ňiko* (*nikto*), *ňič* (*nič*), *ňisavo* (*nijaký*), *ňik(h)aj* (*nikde*), *ňisar* (*nijako*).

Číslovky

Žiak vie:

- rozlišovať, skloňovať a používať základné a radové číslovky;
- používať neurčité číslovky, napríklad *jekhnaj/trocha, čepo/málo, but/veľa*;
- tvoriť násobné číslovky príponou *-var*, napríklad *dešvar* (*desaťkrát*);
- tvoriť násobné číslovky príponou *-val*, napríklad *trival* (*trikrát*), *štarval* (*štyrikrát*).

Slovesá

Žiak vie:

- rozlišovať slovesá I., II. a III. triedy a používať sloveso *mať – hin*;
- časovať slovesá v prítomnom, minulom a budúcom čase;
- tvoriť rozkazovací spôsob sloviess, napríklad *ker!* – *keren!*, *cirde!* – *cirden!*;
- tvoriť správne tvary prítomného podmienovacieho spôsobu (kondicionál prítomný) sloviess I., II., III. triedy, napríklad *keravas, asavas, paš'uvavas*;
- tvoriť správne tvary podmienovacieho spôsobu minulého (kondicionál minulý) sloviess I., II., III. triedy, napríklad *kerd'omas, chal'omas, ul'omas*.

Príslovky

Žiak vie:

- používať neodvodené príslovky, napríklad *čirla, sig, dur, avri, but*;
- tvoriť príslovky odpovedajúce na otázku *Khatar?* príponou *-al*, napríklad *tel-al*;
- tvoriť príslovky od slova *rat/noc* príponou *-i*, napríklad *raťi*, od predložky *vaš* a *paš* príponou *-e*, napríklad *vaše, paše*, od predložiek a podstatných mien príponou *-e*, napríklad *tele, jevende, ňilaje, d'ivese*;
- používať príslovky času a častosti deja, napríklad *adad'ives, raťi, idž, tajsa, imar*;

- používať príslovky miesta, napríklad *adaj, odoj, avri, andre, khere*;
- používať príslovky spôsoby a miery, napríklad *lačhes, šukares, lokes*;
- tvoriť príslovky od pôvodných prídavných mien príponou *-es*, napríklad *phares*, od prevzatých prídavných mien príponou *-ones*, napríklad *modernones*, od prevzatých prídavných mien označujúcich národnosť príponou *-a*, napríklad *slovačik-a*.

Predložky

Žiak vie:

- používať predložky so širším významom: *andre, ke, kije, paš*.

Spojky

Žiak vie:

- používať zlučovacie spojky: *the, u, ta*;
- používať podrad'ovacie spojky: *kaj, te*.

Častice

Žiak vie:

- správne používať častice *te, mi* (*Oča, te na peres!, Mi šunen the hon!*);
- správne používať modálne častice *šaj, našti* (*Šaj vičinas le Romen. Savore džene našti avaha!*).

SYNTAX

Žiak vie:

- tvoriť oznamovacie, opytovacie a rozkazovacie vety;
- tvoriť vetné konštrukcie na vyjadrenie zákazu a zdôrazňovanie príkazu;
- tvoriť vetné konštrukcie na vyjadrenie výzvy, želania a prosby;
- tvoriť otázky z hľadiska intonácie a otázky zámenou podmetu;
- tvoriť kladné a záporné vety, vety s možnou absenciou spony *hi(n)*;
- aplikovať vedomosti o spôsobe tvorenia jednoduchých viet a súvetí;
- tvoriť pomocou spojok priraď'ovacie a podrad'ovacie súvetia.

VÝSLOVNOSŤ

Žiak vie:

- zreteľne artikulovať a správne vyslovovať slová podľa fonetického prepisu;
- rozlišovať a uplatňovať správny rytmus a intonáciu vo vetách;
- rozlišovať rozdielnú výslovnosť koncovej hlásky *v*: napríklad *gav/f/u*;
- správne vyslovovať znelé hlásky na konci slov: napríklad výslovnosť *g-k, d-t*;
- zásady správnej výslovnosti neznelých aspirantov: *čh, kh, ph, th*;
- aplikovať vedomosti o viazanej výslovnosti, napríklad *so oda hin – s'oda hin*;
- aplikovať vedomosti o dialektologickom rozlíšení výslovnosti *l'-j, d'-dž, t'-č*;
- aplikovať vedomosti o výslovnosti stiahnutých slovesných tvarov *kerava – kerá*.

GRAFICKÁ STRÁNKA A PRAVOPIS

Žiak:

- ovláda rómsku abecedu v abecednom poriadku a vie písať všetky písmená rómskej abecedy a slová cudzieho pôvodu;
- pozná rozdiely medzi hláskou a písmenom;
- ovláda pravopis stiahnutých slovesných tvarov vrátane výnimiek v písaní dĺžňov, napríklad *kerava – kerá*;
- ovláda pravopis prebratých lexikálnych jednotiek a ich tvarov (časovanie,

skloňovanie a stupňovanie);

- vie aplikovať vedomosti o písaní samohlások, spoluhlások, slov osobitne a dovedna, interpunkčných znamienok a zápornej častice *na* pri slovesách.

3 CIEĽOVÉ POŽIADAVKY - RÓMSKA LITERATÚRA

Žiak vie:

- vysvetliť, aké miesto má rómsky jazyk medzi indoeurópskymi jazykmi;
- vysvetliť podstatu severocentrálneho dialektu rómskeho jazyka na Slovensku;
- vysvetliť podstatu štandardizácie rómskeho jazyka na Slovensku;
- vymenovať známych romistov zo Slovenska a zahraničia;
- vymenovať známych rómskych literátov a ich literárne diela;
- analyzovať a interpretovať literárne diela autorov;
- rozobrať s kritickým odstupom a nadhľadom umelecký text alebo literárne dielo;
- rozlíšiť znaky rómskej a slovenskej ľudovej slovesnosti;
- vymenovať hlavné znaky rómskej ľudovej slovesnosti;
- tradičné rómske príslovia a porekadlá.

4 REČOVÉ ZRUČNOSTI

Počúvanie s porozumením

Cieľové požiadavky

Žiak rozumie:

- dlhším náročnejším prejavom informatívneho charakteru s konkrétnou i abstraktnou tematikou v bežnom hovorovom tempe reči v štandardizovanom rómskom jazyku;
- náročnejším prejavom naratívneho charakteru (zážitok, príbeh);
- prejavu ako celku, téme a jej hlavnej myšlienke;
- podstatným a špecifickým informáciám a štruktúre textu.

Čítanie s porozumením

Cieľové požiadavky

Žiak:

- rozumie obsah náročnejších informatívnych a populárno-vedeckých textov;
- rozumie obsah náročnejších autentických, faktografických a beletristických textov;
- vie dedukovať, analyzovať a zovšeobecňovať stanoviská a názory autorov;
- vie zvoliť stratégiu čítania podľa typu textu a účelu čítania;
- vie čítať nahlas a plynulo so správnou výslovnosťou, prízvukom a intonáciou;
- vie získať špecifické a detailné informácie z primerane náročných textov;
- vie rozlíšiť základné a rozširujúce informácie v texte s jasnou a logickou štruktúrou;
- vie pochopiť tému a hlavnú myšlienku primerane náročného textu;
- vie správne odpovedať na otázky, zamerané na prečítaný text;
- vie odhadnúť význam neznámych slov na základe kontextu v náročnejšom texte;
- vie reprodukovať obsah prečítaného textu ústne i písomne.

Ústna komunikácia

Cieľové požiadavky

Žiak vie:

- začať, udržať a ukončiť rozhovor na témy z každodenného života;
- pripraviť a predniesť súvislý ústny prejav na témy z každodenného života;

- tvoriť otázky, pohotovo odpovedať na otázky a plynulo udržiavať komunikáciu;
- opísať osoby, predmety, mestá a miesta;
- opísať obrázky, porovnať ich, vysvetliť súvislosti;
- vyjadriť svoje myšlienky a názory a vysvetliť ich;
- jazykovo správne a primerane reagovať počas komunikácie;
- prezentovať výsledky vlastnej samostatnej tvorivej práce.

Písomný prejav

Cieľové požiadavky

Žiak vie:

- napísať súvislý prejav na rôzne témy s využitím osobnej skúsenosti a vyjadriť v ňom svoj postoj a názor a zdôvodniť ho;
- napísať príbeh, súvislý sloh s vyjadrením vlastného názoru a pocitov;
- napísať rozsiahlejší, obsahovo a jazykovo náročnejší súkromný list (napríklad opis skúsenosti, zážitkov, predstáv, snov, nádejí a cieľov);
- opísať predmet, miesto, osobu, udalosť v širších súvislostiach.

ÚPRAVY CIEĽOVÝCH POŽIADAVIEK Z RÓMSKEHO JAZYKA A LITERATÚRY PRE ŽIAKOV SO ZDRAVOTNÝM ZNEVÝHODNENÍM

Žiaci so sluchovým postihnutím

Počúvanie s porozumením

Požiadavky, ktoré vyžadujú auditívnu skúsenosť, sa upravujú alebo vypúšťajú podľa druhu a stupňa sluchového postihnutia.

Zvuková stránka jazyka

Požiadavky súvisiace s výslovnosťou sa upravujú a nepresnosti výslovnosti v interpretovaní textu sa nehodnotia.

Nepresnosti vo výslovnosti nie sú prekážkou v komunikácii v rómskom jazyku.

Žiaci so zrakovým postihnutím

Tematické okruhy

Požiadavky, ktoré vyžadujú vizuálnu skúsenosť, sa upravujú alebo vypúšťajú podľa stupňa zrakového postihnutia.

Čítanie s porozumením

Požiadavky, ktoré vyžadujú vizuálnu skúsenosť, sa upravujú alebo vypúšťajú podľa stupňa zrakového postihnutia.

Žiaci s narušenou komunikačnou schopnosťou

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Nepresnosti vo výslovnosti nie sú prekážkou v komunikácii v rómskom jazyku.

Nepresnosti vo výslovnosti a plynulosti reči v interpretovaní textu sa nehodnotia.

Žiaci s telesným postihnutím

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Žiaci s vývinovými poruchami učenia

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Žiaci chorí a zdravotne oslabení

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Žiaci s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Žiaci s poruchami správania

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Žiaci s poruchami aktivity a pozornosti

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Zostavil: PhDr. Jozef Facuna

Pripomienkovali: ÚPK pre rómsky jazyk a literatúru a rómske reálie